

A portrait of an elderly man with grey hair, wearing a white traditional Thai shirt (Ruan). He is seated and playing a stringed instrument, possibly a Pipha, with his hands. The background is dark with warm, golden light filtering through, suggesting an indoor setting with traditional Thai architecture.

คิดถึงถึงครว
ครูประสิทธิ์ ธารงษ์
ศิลปินแห่งชาติ

ครูประสิทธิ์ ถาวร

ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๑

ครูประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติและศิลปินแห่งชาติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้มีคุณูปการต่อวงการดนตรีไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านเป็นบุคคลสำคัญในการบุกเบิกวงวงรากฐาน การเรียนการสอนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ จนสามารถผลิตศิลปินบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในเชิงทักษะการบรรเลง และวิชาการดนตรีไทยอย่างดียิ่ง ท่านได้ปรับวงดนตรีไทย "จุฬาวาทิต" ในนามมหาวิทยาลัย เพื่อเข้าประกวดวงปีพาทย์และได้รับ รางวัลชนะเลิศ นอกจากนี้ ท่านยังเป็นผู้ดูแลโครงการบันทึกข้อมูลเพลงไทย ในความรับผิดชอบของสำนักบริหารศิลปวัฒนธรรม ทำให้สามารถจัดเก็บองค์ความรู้ และสามารถจัดตั้งหอสมุดดนตรีไทยของมหาวิทยาลัยได้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งให้เกียรติร่วมบรรเลง ในวาระสำคัญต่างๆ ของมหาวิทยาลัยและให้คำปรึกษาต่าง ๆ อยู่เสมอ จึงนับได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญท่านหนึ่ง ที่สร้างความเป็น ปึกแผ่นของดนตรีไทยในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาจนบัดนี้

ชีวประวัติ

ครูประสิทธิ์ ถาวร เป็นชาวอยุธยา เกิดที่ตำบลท่าเจ้าสนุก อำเภอท่าเรือ เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ชีวิตครอบครัว สมรสกับนางทองเต็ม ถาวร มีบุตร ๑ คน คือ นายธงชัย ถาวร มีหลานชาย ๓ คน คือ นายธนโชค ถาวร นายธนะชัย ถาวร และ นายธนกร ถาวร

การรับราชการ ครูประสิทธิ์ เริ่มเข้ารับราชการ ณ กรมศิลปากร ตำแหน่งศิลปินจิตอาสา แผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เกษียณอายุราชการเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ในตำแหน่งอาจารย์ ๓ ระดับ ๗ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กองศิลปศึกษา

ถึงแก่กรรมที่จังหวัดเชียงใหม่เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕ สิริอายุรวมได้ ๘๑ ปี

รางวัลเกียรติยศ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

วันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ดุริยางค์ไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดนตรีไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคีสมาชิกราชบัณฑิตยสถาน ประเภทจิตรศิลป์ สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน

ได้ร่วมเป็นคณะกรรมการการสาธนากรมไทย แห่งสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน

การเรียนรู้ดนตรีไทย

ความเชี่ยวชาญด้านดนตรีของครูประสิทธิ์ ถาวร เกิดจากการที่ครูทองดี ศุภะมาลัย ซึ่งเป็นศิษย์โปรดคนหนึ่งของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เห็นหน่วยก้านทางดนตรีดี จึงได้พามาฝากท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะที่บ้านศิลปบรรเลง ตำบลบ้านบาตร อำเภอป้อมปราบ จังหวัดกรุงเทพฯ

ครูประสิทธิ์ ถาวรได้ผ่านการทดสอบฝีมือและท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) รับเป็นศิษย์ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อมีอายุได้ ๑๓ ปี

นอกจากจะได้เรียนเพลงต่าง ๆ เป็นจำนวนมากแล้ว ยังได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคนิควิธีในการบรรเลงดนตรีอย่างลุ่มลึก จึงถือได้ว่าครูประสิทธิ์ ถาวร เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับเพลงการต่าง ๆ อเนกประการ และแตกฉานในด้านระเบียบวิธีบรรเลงดนตรีไทย โดยเฉพาะการบรรเลงระนาด ครูประสิทธิ์ ถาวร ได้รับการฝึกฝนอบรมจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อย่างแตกฉาน นับแต่การจับไม้ระนาด ซึ่งแยกออกเป็นแบบต่าง ๆ กัน ตามเนื้อหาที่จะบรรเลง

อีกทั้งยังได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับระเบียบวิธีประพันธ์เพลง ตลอดจนการบรรเลงดนตรี เพื่อให้เข้าถึงอารมณ์ของผู้ฟังอย่างละเอียดลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องลักษณะ วรรคตอน และสำนวน กลอนในเพลงแต่ละเพลง ตั้งแต่ระบบกล้านเนื้อเป็นอาทิ เพื่อบังคับเสียงดนตรีที่สร้างสรรค์ให้ ประสมกลมกลืนได้ถูกต้องตามอารมณ์เพลง

(หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพครูประสิทธิ์ ถาวร, ๒๕๕๖: ๓ - ๔)

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ฉลองครบรอบแต่งงาน ๕๐ ปี และฉลองศิลปินแห่งชาติ ที่บ้านรามอินทรา พ.ศ. ๒๕๓๑

ความเชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินบ้านตรอกไผ่ บันทึกภาพในห้องอัดเสียง
วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินบ้านตรอกไผ่ บันทึกภาพในห้องอัดเสียง
วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

ครูประสิทธิ์ ถาวร มีความรู้ด้านดนตรีและเพลงต่าง ๆ เป็นอย่างมาก กล่าวคือ

- มีความรู้เรื่องเพลงเกร็ด เพลงเถา และเพลงเรื่องต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก สามารถเป็นแหล่งสืบค้น และรวบรวมศิลปะสมบัติแขนงนี้อย่างละเอียดยิ่ง
- มีความรู้เรื่องเพลงหน้าพาทย์อย่างลุ่มลึก จนเป็นที่ทราบในวงการดนตรีว่าเป็นผู้ที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้อย่างสง่างาม ภาควิชาดีกว่านักดนตรีอื่นใด
- สามารถเดี่ยวเครื่องดนตรี โดยเฉพาะประเภทเครื่องตี เช่น ระนาดเอก และฆ้องวงใหญ่ ฯลฯ ทั้งเพลงระดับสามัญ เช่น เพลงต่อयरูปและเพลงสารถิ ฯลฯ ตลอดจนเพลงระดับสูง เช่น เพลงทยอยเดี่ยว และเพลงกราวใน เป็นต้น ได้อย่างคล่องแคล่ว ด้วยทางที่งามวิจิตร แปลกเปลี่ยนกันไปชนิดไม่เคยจนเพลง
- ได้รับการถ่ายทอดวิธีการเดี่ยวระนาด ๒ ราง จากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นการเฉพาะ เพลงสำคัญในกระบวนการนี้คือ เพลงอาหนู ทำนองสามชั้น ซึ่งบรรเลงได้อย่างดีอารมณ์และมีรสชาติ ทั้งระยะหลังยังคิดพัฒนาปรับปรุงทางเดี่ยวระนาดหมู่ ครั้งละ ๘ ราง ถ่ายทอดให้ศิษย์นำออกบรรเลงอวดฝีมืออีกด้วย
- เป็นผู้ทรงภูมิรู้ในเรื่องเครื่องดนตรีต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง ถึงแม้มิได้ลงมือบรรเลงเอง ก็สามารถแจกแจงท่วงทำนองให้แก่ผู้บรรเลงได้ครบถ้วนทุกเครื่องมือ ยังผลให้สามารถฝึกซ้อมและปรับเพลงต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นผู้อำนวยเพลงที่ทรงวิद्याคุณยิ่ง

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินบ้านตรอกไผ่ บันทึกภาพในห้องอัดเสียง
วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินบ้านตรอกไผ่ ณ ห้องรับแขกชั้น ๒
วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

การพัฒนาหลักสูตรของวิทยาลัยนาฏศิลป์ และหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ

“ครูได้กำหนดให้วิทยาลัยนาฏศิลป์ทุกแห่งที่ก่อตั้งในภูมิภาคเรียนเหมือนกับวิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ โดยเฉพาะต้องการสืบทอดเพลงใหม่โรงเรียน ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ และเป็นเพลงที่นักเรียนเริ่มฝึกหัดในสมัยก่อน มีการให้บันทึกเทปจากนั้นก็มีการบันทึกเป็นภาพ เพื่อส่งไปให้ทุกวิทยาลัยเพื่อให้เป็นมาตรฐานของหลักสูตร อีกด้านหนึ่งเกี่ยวกับมาตรฐานดนตรีไทยคือ ครูประสิทธิ์ต้องการให้ดนตรีไทยมีมาตรฐานเหมือนกับที่ต่างประเทศมี เช่น แบ่งระดับของความรู้ความสามารถเป็นเกรด ๑ เกรด ๒ เกรด ๓ เหมือนอย่างพวกเปียโน หรือไวโอลินที่มีการเรียนเป็นเกรด ๆ ไป ความคิดนี้ส่งผลสำเร็จขึ้นมาเมื่อทบวงมหาวิทยาลัยรับให้มีการดำเนินการจัดทำที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช แล้วออกมาเป็นมาตรฐานการเรียนดนตรีไทย และมาตรฐานการตัดสินประกวดด้วย ที่สำคัญคือเรื่องแนวความคิดในการตัดสินการประกวด “ประลองเพลง ประเลงมโหรี” ระดับมัธยมศึกษา ครูได้ปรับความเข้าใจเรื่องมโหรีให้ลูกศิษย์ครูทั้งหมดที่มาจากกรมศิลปากร จัดสัมมนาครูเกี่ยวกับมโหรี การตัดสินมโหรี ทำนองมโหรี สารพัดเรื่องจนกระทั่งเรื่องการประลองเพลง ประเลงมโหรี มาตลอด ระยะเวลา ๒๐ ปี”

อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พิทักษ์ (ศิลปินแห่งชาติ)
จากงานวิจัยเรื่อง “๘๔ ปี ดุริยศิลปิน ครูประสิทธิ์ ถาวร”

เครื่องบันทึกเสียงที่ใช้เริ่มอัดเสียงโมโนบ้านที่วัดโพธิ์เรียง ปัจจุบันเก็บไว้ที่บ้านจังหวัดเชียงใหม่

ครูประสิทธิ์ ถาวร ขณะปรับวงปี่พาทย์ติดตัวบรรพ์ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปี ๒๕๓๐

“

... ที่ได้ฟังไปก็เกิดความรู้สึกปีติยินดีอย่างยิ่ง เพราะเห็นว่าการดนตรีไทยนี้บรรเลงด้วยวงใหญ่ ทำให้เกิดพลัง ทำให้เกิดความรู้สึกที่มหัศจรรย์ทีเดียวเมื่อได้แสดงเช่นนั้น เลยทำให้คิดว่า ดนตรีไทยนี้จะทำให้ใหญ่โตก็ได้ ในการนี้เป็นที่น่าชื่นชมและต้องชมเชยว่าทำด้วยความเพียรอย่างยิ่ง เพราะว่าจะต้องฝึกอย่างมากที่จะให้ วงใหญ่อย่างนี้บรรเลงด้วยความไพเราะได้อย่างดี หมายถึงจะต้องฝึกมาก และต้องรักษาวินัยให้จงดี ทั้งนี้ก็แสดงให้เห็นว่าทุกคนได้มีความตั้งใจที่จะรักษาวัฒนธรรมของบ้านเมือง คือดนตรีของเราดนตรีไทย เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ว่าเรามีของดีทางศิลปะ ก็นับว่าเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ในทางเป็นชาติไทยก็เป็นความหวัง เพราะว่าถ้าเรารักษาวัฒนธรรมด้วยความเข้มแข็งเช่นนี้ หมายความว่าเรากำลังรักษาความเป็นปึกแผ่นของชาติ วิญญาณของชาติไทยอยู่ มีหวังว่าเราจะอยู่ยงได้ ...

”

พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
เมื่อครั้งการบรรเลงมหาดุริยางค์ไทยครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๕

ครูประสิทธิ์ ถาวร กับการบรรเลงวงมหาดุริยางค์ไทย เนื่องในวันมหามงคลสมัยรัชดาภิเษกสมรส ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘

ผลงานสร้างสรรค์

- ประพันธ์ทางเปลี่ยนเพลงต่าง ๆ หลายต่อหลายเพลง รวมทั้งปรุงทางดนตรีทำนองสามชั้นและชั้นเดียว เพื่อให้เพลงบางเพลงมีลักษณะครบเป็นเพลงเถา เช่น แยกลพบุรี (ทางวังแดง) และเพลงทยอยเขมร เป็นต้น
- ประพันธ์เพลงสำเนียงพม่า ชื่อเพลง “พมานิมิต” และประพันธ์เพลงสำเนียงไทยภาคใต้ ชื่อเพลง “ตลุงราชฎี”
- ประพันธ์เพลงชุด สำนวนดนตรีกลอง
- ประพันธ์เพลงระบำรัตนกาญจนา
- ประพันธ์เพลงทรงพระเจริญ
- ประพันธ์เพลงถวิลหา เถา
- ประพันธ์เพลงสงกรานต์วันดีปีใหม่ เนื่องในวันสงกรานต์ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและธนาคารกสิกรไทย
- บันทึกเทปคาสเซตและชนิดม้วน เพลงไทย บรรเลงและขับร้อง วงปี่พาทย์เสภา วงเครื่องสาย วงมโหรี วงเครื่องสายผสม วงปี่พาทย์ไม้แข็ง เพลงเดี่ยวเครื่องมโหรีต่าง ๆ จำนวน ๑๓๔ รายการ จำนวนกว่า ๒,๐๐๐ เพลง
- จัดประสมวงดุริยางค์ไทย ประกอบด้วยผู้บรรเลงและขับร้อง เป็นที่ชื่นชมของมหาชนเป็นอย่างยิ่ง นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ในการบรรเลงวงมหาดุริยางค์คือ
  - ครั้งที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๑๕ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร ในพระราชพิธีสถาปนา ใช้ผู้บรรเลงและขับร้องจำนวน ๔๐๐ คน
  - ครั้งที่ ๒ มกราคม ๒๕๑๙ งานมหกรรมดนตรีและนาฏศิลป์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
  - ครั้งที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๐ งานอุทยานสโมสร ซึ่งรัฐบาลจัดถวายเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในมหามงคลสมัยที่ได้ทรงดำรงพระราชอิสริยยศ
  - ครั้งที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๒๔ งานมหกรรมดนตรีศรีศตวรรษ ในโอกาสครบร้อยปีเกิดหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ใช้ผู้บรรเลงและขับร้องมากกว่า ๔๐๐ คน
  - ครั้งที่ ๕ เนื่องในงานเฉลิมพระเกียรติในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ณ เวทีท้องสนามหลวง

นอกจากจะเป็นผู้ปรับเพลง ควบคุมการฝึกซ้อม และเป็นผู้อำนวยเพลงเองแล้ว ยังปรุงทางดนตรีเพื่อให้เหมาะกับการนำมาบรรเลงด้วยวงมหาดุริยางค์ เช่น ปรุงทางบรรเลงหมู่ ท้ายเดี่ยวระนาดเอก ๒ ราง เพลงอาหนู แสดงลีลาความรื่นเริงของวัยจรูณ ปรุงทางเพลงดนตรี เพลงชมแสงทองทำนองสามชั้น ให้แสดงบรรยากาศยามรุ่งอรุณ โดยแทรกเสียงระฆัง เสียงโก่ กา ไม้ได้อย่างงดงามสมจริง บรรเลงในงาน ๑๒๐ ปี หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ๒ - ๕ สิงหาคม ๒๕๔๔

แม้ครุประสิทธิ์ี ถาวร จะเกษียณอายุราชการเป็นข้าราชการบำนาญแล้ว ในวาระเฉลิมฉลองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ ๒๐๐ ปี ก็เป็นผู้ปรับเพลงและควบคุมการฝึกซ้อม วงมหาดุริยางค์ไทย เพื่อนำออกบรรเลงและขับร้องในวาระดังกล่าว ณ เวทีท้องสนามหลวง

ครั้งสุดท้ายของชีวิต ได้แนะนำและมอบหมายให้นายสมบุรณ์ บุญวงศ์ บันทึกโน้ตทำนองดนตรีสำหรับการบรรเลงและนายรัฐพงศ์ โสวัตร ทำหน้าที่ในการอำนวยเพลงวงมหาดุริยางค์ไทย ครุประสิทธิ์ีได้แต่งเพลงทรงพระเจริญ บรรเลงในท้ายการบรรเลง เนื่องในเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔ ณ โรงละครแห่งชาติ

ศิษย์ของครู

“ในการสอนของครูประสิทธิ์ต้องการสอนให้เป็น ให้ใช้ได้ แต่ไม่เน้นว่าต้องให้เก่งหรือจะต้องไปสู้กับใคร ต้องประชันกับใคร การเล่นดนตรีหรือการเรียนดนตรีนั้น ให้จำไว้ว่า ผู้ฟังเป็นสำคัญ คือถ้าผู้ฟังไม่ชอบก็ไม่มี ความหมาย ครูประสิทธิ์จะสอนให้รู้สึก ว่าถึงแม้ว่าจะเก่งแค่ไหนก็ไม่มี ความหมาย เพราะผู้ฟังแต่ละที่ไม่เหมือนกัน ผู้ฟังบางที่ชอบเผ็ด ๆ มัน ๆ ผู้ฟังบางที่ชอบหวาน ๆ ผู้ฟังบางที่ชอบ แค่กลมกล่อม ดังนั้นเวลาไปเล่นที่ไหน ให้สังเกตผู้ฟัง ถ้าผู้ฟังชอบถือว่า ประสบความสำเร็จ เพราะว่าครูประสิทธิ์ ให้หลักกับลูกศิษย์ทุกคนว่า “ดนตรีดีทีเพราะ” แต่ความเพราะของแต่ละคนไม่เหมือนกัน”

สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๘,
อ้างถึงใน นิตยสารปีที่ ๔ รุ่น ๒๐ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘: ๒๘

ครูประสิทธิ์ ถาวร กับ ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บินทสันต์ ในการออกรายการโทรทัศน์ “รายการหนึ่งนักร้อง”

“การเริ่มหัดตีระนาดเอก ครูประสิทธิ์ให้เริ่มหัดตั้งแต่การตีฉาบ โดยเฉาะตีคู่แปดเป็นระยะเวลาหลายวัน เมื่อตีฉาบได้แล้ว ครูจึงจะ สอนเพลง ในการสอนครูประสิทธิ์จะใช้การอุปมาอุปมัยเปรียบเทียบกับ ธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำลึกลง เสียงใบไม้ไหว ทำให้เกิดจินตนาการ และ สามารถที่จะทำตามทีครูสอนได้ การกรอ ต้องมีความต่อเนื่อง ถ้า การสอนหรือการปรับวง ครูประสิทธิ์จะถ่ายทอดตามศักยภาพของผู้รับ นอกจากการตีฉาบ ครูจะสอนตั้งแต่ทำนอง การจับไม้ การใช้กำลัง พร้อมทั้งอธิบายเพื่อให้เข้าใจและนำไปใช้อย่างถูกต้อง”

ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บินทสันต์, สัมภาษณ์, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘,
อ้างถึงใน นิตยสารปีที่ ๔ รุ่น ๒๐ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘: ๔๓

